

HVIDTJØRN

CRATAEGUS OXYACANTHA, *C. MONOGYNA* (POMACEAE)

Hvidtjørnen er ikke nævnt i antikens skrifter, og blandt middelalderens lægeplanter spiller den næppe nogen rolle. Iflg. 1500- og 1600-tallets urtebøger hjælper den mod diarré, fluor albus og for kraftig menstruation, en te af blomsterne mod gigt, af frugterne mod blæresten og som urindrivende, et vinudtræk af frøene mod krampe.¹

Christiern Pedersens lægebog 1533: et vinafkog drikkes for ophørt urinering, et vin- eller øldekokt af rødderne tages mod blodspytning.

Den schweiziske farmakopé 1771 anfører en te af blomsterne for kighoste o.a. sygdomme i åndedrætsorganerne.

Man kendte altså ikke nutidens hyppigste anvendelse af *Crataegus* som hjerte- og kredsløbs-tonikum, men denne egenskab blev og bliver udnyttet af

FOLKEMEDICINEN

Tyskland: afkog af blomsterne mod hjertesygdomme, hoste, åreforkalkning, vattersot, gigt, dekoktet er sveddrivende og blodrensende; te af frugterne mod nyrelidelser og galdesten (Hessen-Nassau);² mod hjertesvækkelse, kredsløbsforstyrrelser, rheumatisme og blodmangel (Eschwege/Hessen);³ te af blomsterne mod arteriesklerose og fedme,

Rundbagtorn (*Crataegus laevigata*), ur Otto Thomé, *Flora von Deutschland, Österreich und der Schweiz*, 1885.

af frugterne mod diarré og leukorrhoe;⁴ for sygdomme i urinvejene (Schlesien);⁵ en te af de tørrede bær mod hoste og lungelidelser (Mähren).⁶

Italien: dekokt af blomsterne mod for højt blodtryk (Valle d'Ossola),⁷ angina pectoris (Lucania),⁸ af frugterne mod diarré hos spædbørn (Toscana);⁹ øm hals gurgles med udtræk af blomster eller bær (Abruzzerne).¹⁰

Rusland: infus af blomsterne mod angina pectoris, andre hjertesygdomme og for højt blodtryk, udtræk af de friske bær er et laktagogum; en te af blomster, frugter, blade eller hele planten mod forkølelse, brystsmerter og lungetuberkulose, infus af hele planten og rodstocken af *Polygonum bistorta* (slangeurt) gives ved vanskelig fødsel, dekokt af den tørrede rod for gynækologiske sygdomme, for at rense livmoderen, afkog af grenene mod for kraftig menstruation, et bærafkog mod afmagring, kogt infus af bærrerne mod amøbedysenteri.¹¹

Dekokt af blomster og blade for ondt i halsen (Skotland),¹² af bærrerne mod børns mavesmerter (Flandern).¹³ Et koncentreret udtræk af blomsterne plus en tskf. eddike tages hver morgen en måned mod angstfornemmelser (zigeunere).¹⁴

INDHOLDSTOFFER

I blomsterne findes coffein- og klorogensyre, flavonerne hyperosid, quercetin, quercetin, acetylcholin, trimethylamin; frugterne indeholder ursol-, oleanol-, crataegin-, klorogenin- og coffeinsyre, hyperosid, amygdalin, garvestoffer, sorbit, cholin, acetylcholin, fed olie, pektiner, sistosterin, vitamin B₁ og C, carotinoider, asken har et stort indhold af kalium; i bladene craegol-, acanthol-, neotegol-, klorogen- og ursolsyre, hyperosid, quercetin, vitexin, æterisk olie (indtil 0.16 pct.), i frøene amygdalin, hyperpsid og fed olie, i barken glykosidet aesculin (crataegin).¹⁵

TERAPI

Den irske læge Green (d. 1894) hjalp talrige hjertepatienter, men røbede først på dødslejet, at han brugte en essens af hvidtjørnfrugter.¹⁶ Som en af de første beretter den amerikanske læge Jennings 1896 om gode resultater (43 sygehistorier) med et alkoholisk udtræk (tinktur) af frøene mod hjertelidelser. O. 1900 havde man også i England og Frankrig erfaret *Crataegus'* positive indvirkning på hjertefunktionen.

Fra o. 1930 er publiceret en lang række farmakologiske og kliniske undersøgelser. De væsentligste indikationer er nu hypertoni (for højt blodtryk), sygdomme i hjertets kransårer og muskulatur skadet af hårdt arbejde eller infektioner samt især angina pectoris.¹⁷

Hvidtjørn-præparater har en kompliceret, men udpræget virkning på hjertet og blodcirkulationen. Ekstrakter af blomster, frugter, blade eller roden beroliger nervesystemet, stimulerer kredsløbet i kransblodkarene og i hjernen, normaliserer sygelig hjertefrekvens, aflaster hjertemusklerne, sænker blodtrykket, modvirker arteriesklerose og bedrer almenbefindet. Alt efter doseringen sker en indsnævring eller udvidelse af blodkarene med nedsat blodtryk til følge. Hos et stort antal patienter blev med hvidtjørn opnået en mindskelse af smerterne. *Crataegus* kan ikke måle sig med *Digitalis'* påvirkning af hjertet, men er det overlegent hvad angår blodkarsystemet, og er helt uden giftvirkning.¹⁸ Mattausch iagttagte virkningen på 120 patienter i alderer 40–60 år og fastslog, at injektioner med hvidtjørn-præparater både kunne sænke et for højt blodtryk og normalisere et for lavt.¹⁹

Den franske læge Henri Leclerc skriver: hvidtjørn kan gives mod besvær i klimakteriet, arteriesklerose, hjerneneurose som skyldes dårlig fordøjelse (sml. nedenfor), mod svimmelhed, angstfornemmelser, søvnløshed o.a. nervøse affektioner.²⁰

Vit hagtorn (Crataegus oxyacantha), ur M. Bulliard, Flora parisiensis, 1777.

De medicinsk virksomme indholdsstoffer er ikke med sikkerhed identificeret. Den blodtrykregulerende effekt må skyldes stofferne cholin, acetylcholin og crataeguslaktone, mens flavonerne får blodkarrene til at udvide sig, de får større fragilitet og permeabilitet, stofskiftet i hjertemuskulaturen påvirkes i positiv retning.

Drogens quercitin, æteriske olie og flavonderivater udvider også de perifere blodkar og aktiverer således blodcirkulationen i epidermis; egner sig derfor til kur mod uren hud.

Et dekokt af frugterne modvirker dårlig fordøjelse som følge af dyspepsi og diarré der skyldes chylus (mælkelignende væske i tarmes lymfekar).

REFERENCER

- 1 80 72f.; 182 119 (1665).
- 2 164 96.

- 3 28 160.
- 4 223 1, 398; 291 65.
- 5 252 2, 1113ff.
- 6 Ibid.
- 7 22 11, 1954, 13.
- 8 207 6, 1982, 248.
- 9 432 33, 1978, 173.
- 10 *Annali di Botanica* 34, 1975, 285.
- 11 215 14-16, 75, 78, 80; 310 20, 1971, 378; 291 64-66.
- 12 108 19.
- 13 66 171.
- 14 84 168.
- 15 274 2, 77; 134 379; 467 142; sml. 80 46f., 69.
- 16 172 93.
- 17 88: *Praktikantenbriefe* 4, 1958, nr. 2, 10; sml. 303 6, 1951, 141; 21 10, 1960, 825.
- 18 274 2, 77, sml. 5, 142f. og 6, 83; 223 1, 397f.; 134 379f.
- 19 *Fortschritte d. Therapie* 14, 1938, 315-20.
- 20 277 170-73.